

**Referat wygłoszony w dniu 26 października 2026 r. na posiedzeniu
Komisji Orientalistycznej Oddziału PAN w Krakowie**

Mgr Alicja Trubas
Uniwersytet Jagielloński
Wydział Filozoficzny / Szkoła Doktorska Nauk Humanistycznych
Instytut Religioznawstwa
e-mail: alicja.trubas@doctoral.uj.edu.pl
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0317-0449>

**Gdyby nie moje demony, opuściłyby mnie także moje anioły.
Dlaczego warto zająć się wczesnomonastyczną angelologią?**

Demonologia chrześcijańska – czy też demonologia po prostu – od dawna cieszy się zainteresowaniem nie tylko w środowisku teologicznym i naukowym, ale także poza akademią, czego świadectwem są liczne przykłady obecne w sztuce i szeroko rozumianej popkulturze. Znacznie rzadziej, a na pewno nie w takim stopniu, uwagę przyciągają jednak inne istoty nadprzyrodzone pojawiające się we wczesnochrześcijańskich źródłach. Kim (lub czym) wobec tego są aniołowie, również żywo obecni w tekstach chrześcijaństwa późnego antyku? Dlaczego warto przyjrzeć się nadprzyrodzonej rzeczywistości egipskiego monastycyzmu szerzej niż wyłącznie przez pryzmat demonologii?

W centrum moich rozważań znajdują się greckie *Apoftegmaty Ojców i Matek Pustyni*, tekst wyjątkowy na tle chrześcijańskiej literatury, oraz pojawiające się w nich istoty nadprzyrodzone (anioły, demony, duchy i inne byty nie-ludzkie czy poza-ludzkie). Dotychczasowe badania podkreślały znaczenie zmagania z demonami dla kształtowania mniszej tożsamości, interpretując demony m.in. jako uosobienie szeroko rozumianych pokus (Brakke, 2006) czy „obcych” (Vecoli, 2011). Tymczasem asceci wchodziłi w interakcje również z innymi istotami nadprzyrodzonymi, zwłaszcza z aniołami, które stanowiły wzorzec życia ascetycznego, a sami mnisi byli niekiedy opisywani wprost jako aniołowie lub do nich

porównywani. Wystąpienie będzie propozycją szerszego spojrzenia na nadprzyrodzony krajobraz wczesnego monastycyzmu egipskiego; będzie także stanowić próbę odpowiedzi na pytania „dlaczego”, „czy” i „jak” warto ten krajobraz badać. Przedstawione zostaną również pierwsze obserwacje z badania jakościowo-ilościowego poświęconego istotom nadprzyrodzonym w alfabetycznej kolekcji *Apoftęgmátów*.

Literatura wybrana

- Brakke, D. (2006). *Demons and the Making of the Monk: Spiritual Combat in Early Christianity*. Harvard University Press.
- Graiver, I. (2022). Demonic Machinations and Cognitive Mechanisms: Cognitive Insights into Early Monastic Demonology. *The Journal of Religion*, 102(1), 1–26.
- Harmless, W. (2004). *Desert Christians: An Introduction to the Literature of Early Monasticism*. Oxford University Press.
- Hultkrantz, Å. (1983). The Concept of the Supernatural in Primal Religion. *History of Religions*, 22(3), 231–253.
- Jankowski, A. (2018). *Aniołowie wobec Chrystusa* (Wyd. 2). Tyniec Wydawnictwo Benedyktynów.
- Kosior, W. (2026). *Angels, Demons, Ghosts, and Monsters. A Digital Exploration of the Babylonian Talmud*. Brill.
- Muehlberger, E. (2013). *Angels in late ancient Christianity*. Oxford University Press.
- Nocoń, A. (2025). Aniołowie w „Apoftęgmatach” Ojców Pustyni. *Vox Patrum*, 95, 523–538.
- Pócs, É., & Klaniczay, G. (Eds.) (2006). *Christian Demonology and Popular Mythology*. Central European University Press.
- Poniatowski, Z. (1971). *Nowy Testament w świetle statystyki językowej*. Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk.
- Rönnegård, P. (Ed.). (2010). *Threads and Images: The Use of Scripture in Apophthegmata Patrum*. Eisenbrauns.
- Starowieyski, M. (Red.). (2024). *Apoftęgmaty Ojców Pustyni*. T. 1, Gerontikon: Księga Starców (Wyd. 4). Tyniec Wydawnictwo Benedyktynów.
- Vecoli, F. (2011). The Other in the Spirituality of the Desert Fathers. In *The Quest for a Common Humanity, Human Dignity and Otherness in the Religious Traditions of the Mediterranean*. Brill.